

Ковальська Леся Володимирівна

*Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника, к.геогр.н.,
доцент кафедри туризмознавства і
краєзнавства*

Пархоменко Олександр Григорович

*Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
к.геогр.н., доцент кафедри екології,
географії та природокористування*

ГЕОСПАДЩИНА ГАЛИЦЬКОГО НПП: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЗАХОДИ ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Постановка проблеми. Геоспадщина Галицького національного природного парку (далі Галицький НПП) становить унікальний комплекс геологічних, геоморфологічних та палеонтологічних об'єктів, що мають високу наукову, освітню та рекреаційну цінність. Попри це, їхній сучасний стан характеризується низкою проблем, що ускладнюють ефективне збереження та сталий розвиток території. Зокрема, недостатній рівень інвентаризації та паспортизації геоспадщини не дозволяє чітко визначити її елементи, межі, категорії цінності та ступінь вразливості; антропогенний тиск на природні комплекси зростає, насамперед через несанкціоноване відвідування геолокацій, стихійний рекреаційний потік, господарську діяльність навколишніх громад і розвиток інфраструктури тощо. Кліматичні зміни та природні екзогенні процеси (ерозія, зсувні явища, підтоплення) посилюють ризики руйнування особливо вразливих геологічних об'єктів. У комплексі ці чинники формують актуальну науково-практичну проблему – визначення сучасного стану геоспадщини Галицького НПП, ідентифікації ключових загроз і розроблення ефективних заходів її збереження.

Галицький НПП розташований на стику двох фізико-географічних країн: Східноєвропейської рівнини та гірської системи Карпат. Межа між ними проходить вздовж основної водної артерії західної частини України – Дністра [1]. Галицький НПП вирізняється значною кількістю унікальних геологічних фрагментів та геоморфологічних об'єктів [2, 3].

Атрактивність геологічної спадщини Галицького НПП презентують давні та сучасні травертинові утворення в урочищах (рис. 1).

Рис. 1. Травертини в урочищі Королівка

Інтенсивність їх розвитку зумовлена поповненням атмосферними опадами, що випадають у теплий період року, підземних вод та високою температурою повітря, що сприяє розчиненню карбонатних порід цими потоками.

На даний час виявлено декілька місцезнаходжень травертинів на території Галицького НПП: в урочищі Камінь, на правому березі р. Лімниця (неподалік Смарагдового водоспаду) та в урочищі Королівка. Найбільші за розмірами та кількістю ці утворення зустрічаються в урочищі Королівка і приурочені до контакту виходів підземних вод з-під алювіальної товщі четвертої надзаплавної тераси р. Дністер (плейстоцен), що залягає на більш давніх відкладах – верхній крейді – мергелях. Тут вони формують як травертинові скелі (висотою до 5 м), так і невеликі скупчення. Травертини приурочені до північної експозиції схилів, підніжжя яких межує із старицею р. Дністер. Розташовані вони нерівномірно. Сучасні процеси травертиноутворення тут чітко проявляються, але зустрічаються і більш давні утворення.

Однак, ці об'єкти є вразливими до природних та антропогенних чинників, зокрема: руйнування під час несанкціонованого відвідування, коливань рівня підземних вод, а також змін мікрокліматичних умов (зокрема вологості й температури). Порушення гідрологічного режиму, що регулює надходження мінералізованих вод призводить до припинення процесів травертиноутворення або деструкції існуючих утворень.

Презентабельними є також такі геоморфологічні об'єкти як яри. Ці лінійні ерозійні форми рельєфу, що сформувалися у межах урочищ Королівка та Галич-гора, є цінними геоморфологічними

утвореннями, які не лише відображають сучасні процеси ерозійного рельєфоутворення, а й мають наукове та пізнавальне значення. Їхня привабливість визначається складною морфологією, проявами ерозійних процесів та потенціалом для розвитку геоосвітніх та геотуристичних маршрутів. Водночас, надмірне антропогенне навантаження, пов'язане з відведенням поверхневих вод із прилеглих територій, зокрема, з ділянки мототреку (урочище Королівка) (рис. 2) та з об'їзної дороги (урочище Галич-гора) (рис. 3), підсилює ерозійні процеси. Це сприяє активному розростання ярів, поглибленню ерозійних врізів, дестабілізації деревостану на схилах (їх сповзання), розвитку гравітаційних процесів (зсувів).

Рис. 2. Яр в урочищі Королівка

Рис. 3. Яр в урочищі Галич-гора

Список геоморфологічних феноменів доповнюють Межигірські та Дубівецькі кар'єри. Межигірський кар'єр – унікальний геооб'єкт Волино-Поділля і території України загалом [4].

У межах Галицького НПП зосереджено низку цінних геолого-геоморфологічних феноменів, що мають наукове, естетичне та освітнє значення. Проте, господарська діяльність створює реальну загрозу їх збереженню. Для збереження таких геооб'єктів необхідно здійснювати комплекс природоохоронних, науково-технічних і рекреаційно-освітніх заходів (моніторинг стану та динаміки травертиноутворення; стабілізація природного водного режиму; контроль антропогенного впливу та популяризація їх геологічної цінності; регулювання поверхневого стоку; заборона скидання води з мототреку та дорожніх покриттів у напрямку яружної мережі; обмеження господарської діяльності, мінімізація техногенного навантаження, створення охоронних зон, обмеження проведення вибухових робіт у кар'єрах, прилеглих до заповідних територій, розширення заповідної зони

парку для включення найцінніших ділянок кар'єрів, що мають геонаукову цінність.

Література

1. Цись П. М. Геоморфологія УРСР. 1962. Львів. 224 с.
2. Ковальська Л. В. Атрактивні об'єкти неживої природи Галицького НПП та їх використання у рекреації. *Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи*: матер. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ: Фоліант, 2010. С. 143–148.
3. Ковальська Л., Скиданчук В. Перспективи використання геоспадщини Галицького національного природного парку. *Збереження, відтворення та раціональне використання природних ресурсів об'єктів ПЗФ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Крилос-Галич, 9 серпня 2024 р). Галич, 2024. С. 99–102.
4. Гнатюк Р., Ковальська Л. Діючі кар'єри як потенційні геотуристичні об'єкти (на прикладі Межигірського кар'єру). *Географічна освіта і наука: виклики і поступ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 18–20 травня 2023 р.) Львів: Простір-М, 2023. Т. 2. С. 141–143.

Єлісавенко Юрій Анатолійович

ДП «Вінницька ЛНДС»

к. с.-г. н., старший науковий співробітник

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПАРКУ-ПАМ'ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «СЕВЕРИНІВСЬКИЙ ПАРК» ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Підтримка функціонування садово-паркових комплексів в умовах сучасних населених місць формує систему рекреації та сприяє більш комфортному проживання населення. Розширення мережі об'єктів природно-заповідного фонду в умовах зростаючої урбанізації є важливим аспектом збереження біотичного та ландшафтного різноманіття в межах населених пунктів. Проте в сучасних умовах, це